

Yapısı Bakımından Diller

Söz Sırası	Sıklık	Örnek Diller
ÖNY(özne-nesne-yüklem)	180 dil (% 44,78)	Bengalce, Farsça, Hintçe, Japonca, Latince, Türkçe
ÖYN(özne-yüklem-nesne)	168 (% 41,79)	Arapça (konuşma dili), Fransızca, İngilizce, İspanyolca, Malayca, Mandarin, Portekizce, Rusça
YÖN(yüklem-özne-nesne)	37 (% 9,20)	Arami, Arapça (edebi dil), İbranice, İrlanda dili
YNO (yüklem-nesne-özne)	12(% 2,99)	Anoityan, Baure
NYO (nesne-yüklem-özne)	5 (% 1,24)	Apalai, Arecua, Hixkaryana
NÖY (nesne-özne-yüklem)	0	
Toplam	402	

Yapısı Bakımından Dünya Dilleri

Dünya dilleri, dilbilgisi yapılarına göre sınıflandırılır. Dilin yapısal özelliklerine dayanan bu sınıflandırma, biçimbilgisel (eklemeli), çekimli (bükünlü) ve yalınlayan diller olmak üzere temelde üç ana gruba ayrılır. Dil bilgisi yapısına göre sınıflandırma, bir dilin sözcüklerini ve cümle yapılarını anlamak için temel bilgiler sağlar. Biçimbilgisel diller, kelimelerin sonuna ekler ekleyerek anlam değişikliklerini ifade ederler. Çekimli diller ise bükünlü yapıyla, kelimelerin fonetik değişikliklere uğramadan anlam katmalarını sağlar. Yalınlayan diller ise kelime köklerini değiştirmeden anlam ifade ederler.

Dilin özellikleri, sadece kelime ve cümle yapılarıyla sınırlı değildir; aynı zamanda dilin ifade biçimine ve iletişim kurma tarzına da derin bir anlayış sunar. Bu sınıflandırma, dilbilimcilerin çeşitli diller arasındaki benzerlikleri ve farkları anlamalarına yardımcı olur.

Bitişken Diller

Dilbilgisel yapılarını oluştururken sözcük kök veya gövdelerine eklemeler ekleyen dillerdir. Bu eklemeler, çatı, zaman, kip, kişi gibi belirli dilbilgisel işlevleri yerine getiren üretim ve çekim ekleridir. Örneğin, Türkçe, Fince, Macarca ve Japonca gibi diller bu kategoriye dahildir. Bu dillerde, ekler sözcük köklerinin sonuna eklenerek yeni sözcükler oluşturulur, bu eklemeye ise sondan eklemeli dil denir.

Sondan eklemeli dillerde eklenme, sözcük köklerinin sonuna eklerin eklenmesi yoluyla gerçekleşir. Ancak, bu yapıya sahip diller arasında farklılıklar da görülür. Örneğin, İngilizce ve Farsça gibi Hint-Avrupa dillerinde, son eklenmeye ek olarak ön eklenme ve iç eklenme de mevcuttur. Bu dillerde, kelimenin sonuna eklenen eklerin yanı sıra başına ve ortasına da eklemeler yapılabilir.

Türkçe'ye Batı dillerinden geçmiş olan kelimelerde ön eklenme örnekleri görmekteyiz. Örneğin, "anormal" ve "deşarj" sözcüklerinde Farsça kökenli na- ve bi- ön ekleri bulunmaktadır. Ayrıca, Arapça'dan geçmiş "namüsaıt" ve "bitaraf" sözcüklerinde de Farsça bi- ve na- ön ekleri bulunmaktadır. Bitişken diller, sözcük kökünde bir değişiklik olmaksızın eklerle yeni sözcükler oluşturabilirler. Bu ekler, sözcük köklerine eklenerek belirli dilbilgisel ilişkileri ifade ederler. Sözcük köküne ek adı verilen bu ögeler, dilin zengin ve esnek yapılarını oluşturur.

Bükünlü Diller

Bükünlü diller, biçim bilgisel tipoloji açısından Yunanca, Latince, İngilizce, Rusça, Ukraynca, Arapça, İbranice gibi dilleri içerir. Bu dillerde, sözcük biçimi değiştikçe anlamın ve/veya dil bilgisel

işlevin de değıştiği gözlemlenir. Bu dil ailesinin en belirgin örneği Arapça'dır.

Arapça, bükünlü dillerin en karakteristik örneğidir ve söz üretimi genellikle üçlü, kısmen dördlü ve beşli ünsüz köklerden belirli kalıplara göre gerçekleşir. Örneğin, 'yazmak' anlamına gelen ktb kökünden türetilen sözcükler, mef'al vezni ile mekteb, fâ'il vezni ile kâtib, mef'ûl vezni ile mektub, mekteb sözcüğünün çoğul biçimini gösteren mefa'il vezni ile mekâtib gibi örneklerle oluşur. Her türetilen sözcükte kök ünsüzleri aynı sırayla korunur.

Bükünlü dillerin özellikleri arasında, biçimsel değışimlerin hem anlamı hem de dilbilgisel işlevi etkilediği dikkat çeker. Yunanca, Latince, İngilizce gibi farklı bükünlü dillerde bu tip dilbilgisel yapılar farklılıklar gösterir ve her dil kendi karakteristik özelliklerini taşır. Bükünlü dillerin dilbilgisel yapısı, sözcük türetme ve çekimleme süreçlerini kapsar, bu da dilin zengin ve karmaşık bir yapıya sahip olduğunu gösterir.

Bükünlü dillerin eklemelik özellikleri, dilbilimsel faktörlere bağlı olarak çeşitli durumlarla karmaşık hale gelebilir. Eklemeli diller ise nadiren de olsa, belirli dilbilimsel nedenlerle bükünlük özellikleri sergileyebilir. Bu durum, diller arasındaki sınırları çizmede bazen belirsizliklere neden olur.

Dilbilimsel karmaşıklıklara örnek olarak İngilizceyi ele alalım; İngilizce, aynı anda çekimli ve eklemeli özellikleri bir arada barındırabilir. Bu dil, zaman zaman eklemelik özelliklerle yeni kelimeler oluştururken, çekimli yapıları da bünyesinde taşır. Bu durum, dilin hem esnek hem de zengin bir yapıya sahip olduğunu gösterir.

Bükünlü, eklemeli ve hatta yalınlayan diller arasındaki sınırları net bir şekilde belirlemek bazen zordur çünkü bir dil, kullanıldığı bağlama, iletişim amacına ve diğer dilbilimsel unsurlara bağlı olarak özelliklerini değıştirebilir. Bu, dilbilimcilerin dilin evrensel özelliklerini anlama ve dil aileleri arasındaki ilişkileri çözme sürecini daha karmaşık hale getirir.

Yalınlayan Diller

Çekim özelliği taşımadığı için sözcük biçimi değışmez ve herhangi bir gramatikal birim eklenmez. Çince, Tibetçe ve Vietnamca, yalınlayan dillerin karakteristik örnekleridir. Bu diller, dil bilgisel işlevleri sözcük sırasıyla ve işlev sözcükleriyle ifade eder. Sözcüklerin biçimsel değışikliklere uğramadığı yalınlayan dillerde, dil bilgisel yapılar özellikle tonlama ve vurgulama yoluyla ifade edilir. Dilbilgisel işlevler, sözcük sıralaması ve vurgu kullanımıyla belirginleştirilir. Bu durum, Çince, Tibetçe ve Vietnamca gibi dillerde ilk plandadır.

Bükünlü dillerin eklemelik özellikleri ile eklemeli dillerin nadir de olsa bükünlük özellikleri göstermesi, yalınlayan dillerle aralarında kesin sınırların belirlenmesini zorlaştırır. Örneğin, İngilizce, çekimli ve eklemeli özellikleri aynı anda göstererek bu karmaşıklığı sergileyebilir. Dilbilimsel nedenlerle çeşitli özellikleri bünyesinde barındıran diller, sınıflandırma sürecini karmaşık hale getirir. Bu bağlamda, dilin özelliklerini inceleyerek yalınlayan, bükünlü, eklemeli, çekimli gibi kategorik ayrımlar yapmak, dillerin karmaşıklığını anlamak için önemlidir.

Söz Sırası	Sıklık	Örnek Diller
ÖNY(özne-nesne- yüklem)	180 dil (% 44,78)	Bengalce, Farsça, Hintçe, Japonca, Latince, Türkçe
ÖYN(özne-yüklem-nesne)	168 (% 41,79)	Arapça (konuşma dili), Fransızca, İngilizce, İspanyolca, Malayca, Mandarin, Portekizce, Rusça
YÖN(yüklem-özne-nesne)	37 (% 9,20)	Arami, Arapça (edebî dil), İbranice, İrlanda dili
YNÖ (yüklem-nesne-özne)	12(% 2,99)	Aneityan, Baure
NYÖ (nesne-yüklem-özne)	5 (% 1,24)	Apalai, Arecua, Hixkaryana
NÖY (nesne-özne-yüklem)	0	
Toplam	402	

Sözdizimsel Açıdan Dil Çeşitleri

Dünya dilleri, cümle içindeki temel öğelerin düzenine göre altı farklı gruba ayrılarak söz dizimi bakımından çeşitlenir. Dilbilim açısından bakıldığında, dillerin söz dizimi sınıflandırması, genetik sınıflandırmadan bağımsız bir değerlendirme yapar. Bu bağlamda, Farsça, Japonca, tarihî Latince, Türkçe ve Moğolca gibi diller ÖNY (Özne, Nesne, Yüklem) grubunda yer alırken, Çince'nin Mandarin değişkesi, Rusça ve İngilizce ÖYN grubunda konumlanır (Meyer, 2010).

Bu sınıflandırma, dilbilimcilerin dil yapılarını daha iyi anlamalarına ve dil aileleri arasındaki benzerlikleri ve farkları belirlemelerine olanak tanır. Dilin yapısal öğeleri, dilin evrensel özelliklerini keşfetme sürecini zenginleştirir ve dilbilimsel analizleri derinleştirir. Tablo 1.2, dünya dillerinin söz dizimi bakımından sınıflandırılmasını ayrıntılı bir şekilde sunmaktadır.